

Declarasion univarsałe de i deriti umani

Preànbolo

Considarà che el reconosimento de ła diujità inerente a tuti i membri de ła fameja umana e de i só deriti, conpanji e inalienàbili, el costituise el fondamento de ła libartà, de ła justisia e de ła paze inte'l mondo;

Considarà che el desconosimento e el despreso de i deriti umani i ga portà a ati de barbarità che i ofende ła cosienza de l'umanità, e che el rivar de un mondo ndove che i èsari umani i gode de ła libartà de parola e de credo e de ła libartà da ła paura e da'l bezonjo el ze stà proclamà cofà ła pì alta aspirasion de l'omo;

Considarà ch'A ze indispensàbile che i deriti umani i sie protezesti da norme zurideghe, se A se vołe evitar che l'omo el sie costreto a recórar, cofà ùltima istansa, a ła rebelion contro de ła tirania e l'opresion;

Considarà ch'A ze indispensàbile promóvar el dezvilupo de raporti da amighi intrà Nasion;

Considarà che i pòpoli de ła Nasion Unie i ga reafermà inte ła Carta ła só fede inte i deriti umani fundamentaƚi, inte ła diujità e inte'l vaƚor de ła parsona umana, inte l'eguajansa de i deriti de l'omo e de ła dona, e i ga desizo de promóvar el progresso sosiaƚe e un mejo tenor de vita in na pì granda libartà;

Considarà che i Stati membri i se ga inpenjà a parseguir, in cooƚasion co ła Nasion Unie, el respeto e l'osarvansa univarsaƚe de i deriti umani e de ła libartà fundamentaƚe;

Considarà che na consesion comun de 'sti deriti e de 'ste libartà ła ze de ła màsima inportansa par ła piena realizasion de 'sti inpenji;

L'asemblèa zenaraƚe

ła proclama

'sta declarasion cofà ideale comun par tuti i pòpoli e ła nasion, a'l fin che onji parsona e onji partision de ła

società le gapie da mirar, tenjendo 'sta Declarasion senpre inamente, a promóvar co l'insenjamento e l'educasion a'l respeto de 'sti deriti e de 'ste libartà e traverso de mezure progressive, nasional e internasionale, par seguràrghene riconoscimento e osarvansa efetive, tanto par i pòpoli de i Stati Membri par primi, che par i pòpoli che i ze soto só jurizdision.

Artìgoło 1

Tuti i èsari umani i nase libari e conpanji par dinjità e deriti. I ze dotài de rajon e de cosienza e i ga da comportarse intrà de łori co spìrito de fradełi.

Artìgoło 2

A onjun A ghe speta tuti i deriti e tute le libartà presentài inte 'sta Declarasion, senza nesuna distinsion, cofà de rasa, de color, de seso, de lengua, de relijon, de opinion polìtega o de altra sorte, de orizene nasional o social, de richesa, de nàsita o de altra condision.

Oltratuto, nesuna distinsion la sarà fata drio el status polìtego, zuridego o internasionale de'l paeze o de'l teritorio da ndo' che na parsona la vien, che'l sia indipendente, o soto amministrazion delegà, o mìa autònomo, o sojeto a limitasion de sovranità, cuała che la sipie.

Artìgoło 3

Onjun el ga el derito a la vita, a la libartà e a la segurità de la só parsona.

Artìgoło 4

Nesun el podarà èsar tenjù da sciavo o da servo; la sciavitù e el marcà de sciavi i sarà proibii in tute le maniere.

Artìgoło 5

Nesun el podarà èsar meso soto tortura o a tratamenti o punision crudele, dezumane o dezgradante.

Artìgoło 6

Onjun el ga el derito, dapartuto, a'l reconosimento de la só parsonafità zurìdega.

Artìgoło 7

Tuti cuanti i ze conpanji davanti a la łeze e i ga el derito, sensa nesuna discriminasion, a la stesa protesion da parte de la łeze. Tuti cuanti i ga derito a na stesa protesion contro de onji discriminasion che la ghe vaga contro a 'sta Declarasion, e cusì anca par onji istigasion a 'sta dita discriminasion.

Artìgoło 8

Onjun el ga el derito a na efetiva posibilità de ricorso a tribunali competenti, contro de ati che no i rispeta i só deriti fundamentali reconosù da la costitusion o da la łeze.

Artìgoło 9

Nesun el podarà èsar arestà, imprezonà o ezià par arbitrio.

Artìgoło 10

Onjun el ga el derito, in condision conpanja par tuti, a na udiensa justa e pùblega davanti de un tribunale indipendente e inparsiale, par la detarminasion de i só deriti, de i só doveri e anca de onji acuzasion criminate contro de lu.

Artìgoło 11

Onji parsona acuzà de un crimene la ze considarà inosente fin che la só colpa la sia stà provà par via legale inte un proseso pùblego ndo' che la gapia vùo tute le garansie che le ghe vole par la só defension.

Nesun el sarà condanà par un conportamento de comision o de omision che, inte'l momento de'l fato, no'l fuse considerà crimene drio el derito interno o drio el derito internasionale. Isteso, nesuna pena la podarà èsar sentensià che la sipie superior a quella che la jera prevista inte'l momento de la comision de'l crimene.

Artìgoło 12

Nesun el gavarà da subir intarfarese arbitrarie inte la só vita privà, inte la só fameja, inte la só caza, inte la só corespondensa, e njanca da védare ofendesti el só onor e la só reputasion. Onjun el ga el derito de èsar tutelà da la leze contro de 'ste intarfarese o ofeze.

Artìgoło 13

Onjun el ga el derito a la libartà de móvarse e de abitar rento i confini de onji Stato.

Onjun el ga el derito de ndar via da onji paeze, fuse anca el suo, come anca de retornar a'l só paeze.

Artìgoło 14

Onjun el ga el derito de cercar e de gòdar, rento de altri paezi, de aziò da le persecusion.

'Sto derito no'l podarà èsar invocà cuando che la parsona la sia par vero resercà par crìmeni mèa polìteghi o par asion contro i fini e i prinsipi de le Nasion Unìe.

Artìgoło 15

Onjun el ga derito a na nasionalità.

A nesun A podarà èsarghe cavà par arbitrio la só nasionalità e njanca el derito de muarla.

Artìgoło 16

Òmani e fèmane òtemi i ga el derito de maridarse e de fondar na fameja, senza limitasion de rasa, nasionalità

o religiun. I ga deriti conpanji revardo a'l matrimonio, durando el matrimonio e inte l'ato de la só desolusion.

El matrimonio el podarà èsar fato solo che co'l libaro e pien consentir de i spozi promesi.

La fameja la ze el nucleo naturale e fondamentale de la società e la ga el derito a èsar protejesta da la società e da'l Stato.

Artigoło 17

Onjun el ga el derito de aver na proprietà sua parsonale o in comun co altri.

Nesun el podarà èsar deprivà de la só proprietà par arbitrio.

Artigoło 18

Onjun el ga el derito a la libartà de pensier, de cosienza e de religiun; 'sto derito el ciapa rento anca la libartà de muar religiun o credensa, e la libartà de manifestar, izoładamente o in comun, in pùblego e in privà, la propia religiun o la propia credensa inte l'insenjar, inte'l prategar, inte'l culto e inte l'osarvansa de i riti.

Artigoło 19

Onjun el ga el derito a la libartà de opinion e de espresion, ciapà rento anca el derito de no èsar molestà par la só opinion, e cueło de cercar, otènjär e divulgar informasion e idèe co onji mezo e senza revardo par i confini.

Artigoło 20

Onjun el ga el derito a la libartà de reunion e de asosiasion pasifega.

Nesun el pol èsar costrenzesto a far parte de na asosiasion.

Artigoło 21

Onjun el ga el derito de partesipar a'l governo de'l só paeze, sia par direto che par traverso de raprezentanti fibaramente sielti.

Onjun el ga el derito de intrar a l'impiego pùblego de'l só paeze in condision conpanje par tuti.

Ła vołontà popolar Ła ze el fondamento de l'autorità de'l governo; 'sta vołontà Ła ga da ndar estarnà par traverso de efesion pariòdeghe e vere, fate co'l voto univarsale, conpanjo e segreto, o drio na prosedura de tenor guaifivo de fibara votasion.

Artigoło 22

Onjun, sendo membro de Ła sossietà, el ga el derito a Ła segurità sosiale, e anca a Ła realizasion par traverso de'l sforzo nasionale e de Ła coopearasion internasionale e in figo co l'organizacion e łe resorse de onji Stato, de i deriti econòmeghi, sosiali e culturali indespensàbili par Ła só dinjità e a'l dezvilupo fibaro de Ła só parsonalità.

Artigoło 23

Onjun el ga derito al łavoro, a Ła fibara sielta de'l posto de impiego, a condision de łavoro juste e asetàbile e a Ła protesion contra Ła dezocupasion.

Onjun el ga, senza discriminasion, el derito a na retribusion conpanja par el medèzemo łoro.

Onjun che'l łoro el ga derito a na remunerasion justa e co sodisfasion che Ła ghe segure a lu medèzemo e a Ła só fameja de poder vivar co dinjità umana e integrà, se ocor, da altri mezi de protesion sosiale.

Onjun el ga derito de fondar sindacati e de farghe adezion par Ła defension de i só intaresi.

Artigoło 24

Onjun el ga el derito de sponzar e de straviarse, ciapà rento donca anca na limitasion rasonale de łe ore de

laoro e ferie pariòdeghe pagàe.

Artìgoło 25

Onjun el ga el derito a un tenor de vita che'l baste a garantir la sałute e el ben èsar suo e de la só fameja, co ocio partegołar par la nutrision, el vestir, la caza, e le cure mèdeghe e i servisi sosiałi che i ocor; e el ga el derito a la segurità in cazo de dezocupasion, małatia, invałidità, vedovansa, ansianità o par onji altro cazo de pèrdita de i mezi de susistensa par sircostanse independenti da la só vołontà.

La maternità e la infansia le ga el derito a cure e asistense spesiałe. Tuti i puteli, nasesti inte'l matrimonio o fora, i ga da gòdar de la stesa protesion sosiałe.

Artìgoło 26

Onjun el ga el derito a l'istrusion. L'istrusion la ga da èsar gratis almanco par cueto che'l revarda le clase elementar e fundamentałe. L'istrusion elementar la ga da èsar de òbligo. L'istrusion tècnega e profesionałe la ga da èsarghe mesa a la despozision de tuti e l'istrusion suparior la ga da èsar guařiva e a la portada de tuti drio el mèrito.

L'istrusion la ga da èsar inderisà a'l dezvelupo pien de la parsonałità umana e a'l renforso de'l respeto de i deriti umani e de le libartà fundamentałe. La ga da promóvar la comprension, la tołaransa, la amighità intrà de tute le Nasion, i grupi rasiałi e rełijozi, e la ga da jovarghe a l'òpara de le Nasion Unie par el mantenjimento de la paze.

I zenidori i ga el derito de priorità inte la sielta de'l tipo de istrusion da darghe a i só fiołi.

Artìgoło 27

Onjun el ga el derito de ciapar parte libaramente a la vita culturałe de la comunità, de gòdar de le arte e de partesipar a'l progreso sientifego e a i só benefisi.

Onjun el ga derito a la protesion de i intaresi morali e matariafi che i vien da onji produzion sientifega, letararia e artistega che'l gapia realizà.

Artìgoło 28

Onjun el ga el derito a un òrdene sosiale e internasionale ndo' che i deriti e le libartà presentài inte 'sta Declarasion i pose èsar realizài in pien.

Artìgoło 29

Onjun el ga serti òblighi verso de la comunità, che là soło là só parsonafità là cata posibile el só dezvoltamento libaro e pien.

Inte l'ezersitar de i só deriti e de le só libartà, onjun el pol catarse de fronte soło che chele limitasion che le ze stabilie da la lege par segurar el reconosimento e el respeto de i deriti e de le libartà de i altri e par sodisfar le nesessità juste de la morale, de l'òrdene pùblego e de'l ben èsar zenarale inte na società democràtega.

'Sti deriti e 'ste libartà no i pol, inte nesuna maniera, èsar ezersitài in contrasto co i fini e i prensipi de le Nasion Unie.

Artìgoło 30

Njente rento de 'sta Declarasion el pol èsar intarpretà inte'l senso de comportar un derito de un Stato, grupo o parsona ch'A se voje, de ezersitar na attività o de conspir un ato mirà a la destrusion de calchedun de i deriti e de le libartà cusì declarài.